

Radni naslov:

Ne neuspjeh, nego novi početak

„Uspjeh je sposobnost kretanja od poraza do poraza bez gubitka entuzijazma.“

Winston Churchill

Najlakša stvar u životu je ne uspjeti, pogriješiti, pogoditi kopljem „u ništa“, i premda povijest veliča pobjednike, na svakoga od njih dolazi barem po jedan gubitnik (češće i više njih). K tome, i svaki je 'pobjednik' sigurno više puta u životu na neki način bio poražen. Uskrsno vrijeme u kojemu se nalazimo izvrsno je za razmatranje ovih pojava; narodna je vlast onoga koji je oko sebe okupljao poražene i „društvene promašaje“ učinila jednim od njih – potpuno su ga porazili, uz krajnje poniženje, i oduzimanje i posljednje trunke ljudskog dostojanstva. No, u grobu mu nije bio kraj, Uskrs je označio novi početak, ustanak i pobjedu „gubitnika“.

Nekih dvije tisuće godina kasnije u Hrvatskoj mnogim se poraženima zabranjuje Uskrs. Građanima koji su pali u dugove ne dopušta se da se riješe dužničkih okova, da prođu kroz katarzu (ne bezbolnu) i u život krenu iznova, od nule, bez pogleda unazad. Pedofili, ubojice i silovatelji odležat će pet, deset, trideset godina, ali kada plate dug društvu i iz zatvora iziđu barem imaju mogućnost svježeg početka (tzv. *fresh start*): mogli bi se zaposliti, zasnovati obitelj, te mirno i uredno živjeti. Prezaduženi u Hrvatskoj taj luksuz nemaju; vjerovnici će im oduzeti sve, a ako se iz toga ne naplate držat će dužnika za vrat do groba. Čak će pokušati svaliti dugove i na njihove potomke. Prezaduženome će kreditori uzeti svu pokretnu i nepokretnu imovinu, sva primanja, a obračun složenog ukamaćivanja dodavat će kamate na kamatu neotplaćenom dugu i nagomilati ga do te mjere da će vrlo brzo postati nemoguće vratiti ga, pa taman da rob poživi i još dvjesto godina. Sva njegova budućnost unaprijed je oplijenjena, ovršena, izgubljena, i on se nema čemu nadati. Vrijeme ne samo da ne liječi rane, nego zbraja nove kamate na već postojeće; rane ne zacjeljuju nego se produbljuju. Nažalost, u ovoj spirali očaja premnogi uviđaju kako tek lijes donosi smiraj, i dižu ruku na sebe.

Hrvatski građani nemaju mogućnost proglasiti osobni stečaj, kao što to većina građana razvijenih zemalja ima. U općoj recesiji (sve se mijenja, samo ekonomska kriza ostaje) mediji su puni naslova o stečajevima pravnih osoba, i dok brojni poduzetnici ležerno prezadužuju svoje tvrtke i komforno žive, nehajno ostavljajući za sobom trag blokiranih računa (koji glase na ime tvrtke), građani imaju neograničenu (zapravo beskonačnu) odgovornost za svoje dugove.

Mora li biti tako, i nikako drugačije? Kako osobni stečaj izgleda u nekim uređenijim zemljama? Zašto se nešto slično ne provodi i kod nas? Moraju li i djeca ispaštati, prema onoj „oci jedoše kiselo grožđe, a sinovima trnu zubi“?

Glavni tekst:

Kazna za proglašenje stečaja u starom Rimu bila je ili ropstvo, ili rasijecanje na komade – izbor je bio vjerovnikov. U srednjem vijeku ponešto se ublažio odnos prema stečajnim dužnicima; u sjevernoj Italiji priređivali su im teatralno poniženje – dužnik je morao pred zabavljenom masom golom stražnjicom tri puta udariti u stijenu i vikati „proglašavam stečaj“. U francuskim srednjovjekovnim gradovima dužnici su bili obilježeni – morali su uvijek nositi zelenu kapu, i svatko ih je smio kamenovati (ipak su preživljavali, uz Iv 8, 7).

Danas je vrlo jednostavno nasjesti na marketinške trikove raznih zajmodavaca i zadužiti se, pa brigade nerealnih, lakovjernih, pretjerano optimističnih, a osobito onih nevještih u radu s kalkulatorom vrlo skupo plaćaju svoje trijeznjenje. Prema podacima Fine, 31. siječnja ove godine 211.234 građana imalo je blokirane račune uslijed neizvršenih plaćanja, a iznos njihova duga iznosio je 13,2 milijarde kuna. Dakle, otprilike 6% punoljetnog stanovništva u Hrvatskoj ima svezane ruke (u ekonomsko-poslovnom smislu), odnosno blokirane račune. Tko su svi ti ljudi?

Jedni su se olako zadužili u doba rasta gospodarstva, a došli su u probleme sada kada su im primanja snižena, a kamatne i porezne stope porasle. Drugi su se razumno zadužili, ali njihovi poslodavci nisu; poslodavci su srezali „troškove“ (čitaj: radna mjesta), a zaposlenici pali u dugove zbog gubitka primanja. Treći su se razboljeli ili doživjeli kakvu drugu nevolju/nezgodu koja im je opelješila račune. Ima ih i koje su prevarili dojučerašnji nazovi-prijatelji, pa kao jamci i sudužnici plaćaju tuđe račune. A ima i *šopingholičara*, kao i onih koji nikada nisu čuli za riječ 'planiranje' – koji troše danas ne misleći na sutra. Ako ćemo pravo, svaki od ovih 211 tisuća ima vlastitu, individualnu životnu priču, pa ipak sve ih veže nešto zajedničko: mogu zaboraviti svaku mogućnost rehabilitacije. Štoviše, mnogi od njih imaju nepovratno smrskanu budućnost, jer pokajanja i iskupljenja nema. Bar ne u suvremenoj Hrvatskoj.

Malobrojni su oni koje su vjerovnici prisilili na kredit – zaduženje je uglavnom čin slobodne volje, te stoga čovjek mora snositi odgovornost i posljedice za svoje odluke. Nadalje, svijet financija obiluje moralnim hazardom, kojega bi se u ovom kontekstu moglo opisati kao situaciju u kojoj osoba uzima kredit jer pritom zna da će netko drugi taj kredit vraćati. Nema ih malo koji se zadužuju znajući unaprijed kako pozajmljeno neće vratiti. O njima se ovdje ne govori; ovdje se govori o onima koji su „u dobroj vjeri pali pod stečaj“, o onima koji su radili najbolje kako su znali i umjeli, ne želeći apsolutno nikome nanijeti ikakvu štetu, ali su uslijed različitih životnih okolnosti pali pod teretom dugova. Ove ljude hrvatski pravosudni (i ekonomski) sustav ne prepoznaje, i lijepi im potpuno istu etiketu kao i svakom kriminalcu i prevarantu. Još gore, kriminalci i prevaranti nakon izlaska iz zatvora nastavljaju svoj život; hrvatski dužnici mogu biti doživotno zamrznuti u svojim minusima na računu.

Kako izgleda osobni stečaj u praksi država koje ga provode? Prije svega, to nije nimalo bezbolan i jednostavan proces, niti se teret dugova koji se možda godinama nakupljao može

skinuti u par mjeseci. Dužniku se oduzima sva vrijednija imovina (ako mu to raznorazni kamatari već nisu učinili), i od primanja (plaće, mirovine, i sl.) uzima se sve osim minimuma potrebnoga za život. Dodjeljuje se skrbnik koji upravlja dužnikovom imovinom i primanjima u razdoblju od nekoliko godina (duljina ovog razdoblja ovisi od države do države). Koliko godina bi prezaduženi hrvatski građanin trebao biti pod nadzorom upravitelja u osobnom stečaju? Evo prijedloga: neka se ovaj broj godina poveže sa sudskom praksom izricanja zatvorskih kazni. Primjerice, neka dužnik bude trostruko duže pod stečajnim nadzorom nego što iznosi prosječna zatvorska kazna u Hrvatskoj za utvrđenu odgovornost za smrt osobe u prometnoj nesreći. Drugim riječima, ako je u Hrvatskoj prosječna duljina zatvorske kazne (za usmrćenje u prometu) godinu dana (kao što i jest), neka onda nadzor u stečaju traje tri godine. Zašto ne jednako, zašto trostruko dulje? Zato što dužnik, premda nema slobodu raspolaganja vlastitim novčanicom, ima slobodu kretanja, što zatvorenici nemaju. Također, valjda bi vjerovnike trebala zadovoljiti činjenica kako njihov dojučerašnji dužnik plaća tripot veći račun nego onaj koji je u prometu skrivio nečiju smrt.

No, nakon sveg truda i odricanja građanin na kraju stečajnog procesa prestaje biti dužnikom do groba, i ponovno postaje punopravan član društva; čovjek sposoban iznova kreirati svoj društveno-ekonomski ambijent, znajući kako je tegobno i turobno razdoblje iza, a ne ispred njega. Nakon katarze dobiva odrješenje, doživljava svojevrsni Uskrs.

Ne želi se ovdje promovirati ideja da se pojedincima olako obrišu krediti u koje su (svojevoljno) zaglibili; radi se o tome da im se pruži slamka spasa, mogućnost rehabilitacije, u krajnjem slučaju barem onolika koliku imaju kriminalci. Treba im dati način da se kroz „pokoru“ iskupe i nakon toga krenu iznova. Argument vjerovnika sastoji se u tome da će krediti postati rizičniji, i da će uslijed toga kamatne stope porasti. S druge strane, istraživanja pokazuju kako u Njemačkoj (u koju se naši pravnici vole ugledati) nakon uvođenja osobnog stečaja kamatne stope nisu bitno porasle, i kako je poduzetništvo postalo privlačnije. U svjetlu ovakvih rezultata njemačka vlada planira i skraćivanje vremena nadzora nad dužnikom, i to upola, sa 6 na 3 godine.

Kako je malo toga u životu besplatno, oprost dugova nužno znači i da bi se vjerovnici silom zakona morali odreći dijela svojih potraživanja, što naravno nije u interesu najvećih vjerovnika u Hrvatskoj (poznato je koji su to), a sve dok oni diktiraju opći tempo života građani će plesati, pa makar i na žici.

OKVIR:

Što s dugovima nakon smrti?

Uslijed nepostojanja zakonskih rješenja koja bi im pružila nadu u budućnost, ali prije svega zbog osjećaja neuspjeha i srama, mnogi su dužnici skloni samoubojstvu. No, pitanje dugova postavlja se i u daleko mnogobrojnijim slučajevima prirodne smrti dužnika. Nakon smrti dužnika njegovi nasljednici mogu se prihvatiti nasljedstva (ako postoji imovina koja bi se nasljeđivala), a mogu se i odreći naslijeđa. Ukoliko se ne prihvate nasljedstva ne mogu im

se pripisati nikakvi dugovi pokojnika. Ako se pak prihvate nasljedstva, nasljednici nisu dužni preuzeti neto dugove, već samo dugove do visine vrijednosti naslijeđene imovine. Primjerice, ako je otac imao kuću vrijednu 600.000 kn i dugove od 1.000.000 kuna, sin se može prihvatiti nasljedstva, ali je očevim dužnicima tada dužan ne milijun, već 600.000 kn. Drugim riječima, ne može dugovati više nego što je naslijedio. U hrvatskoj praksi počesto se događa da vjerovnici pokušavaju kompletne dugove (i preko vrijednosti nasljedstva) prebaciti na nasljednike, te prijete ovrhama i tužbama. Nažalost, ne poznavajući svoja prava i obveze i u strahu od vjerovnika, pojedini nasljednici prihvaćaju sve dugove pokojnika, premda to nisu dužni.

OKVIR:

Dužničko robovlasništvo

Danas u Hrvatskoj ne postoji dužničko ropstvo, odnosno dužnici ne završavaju u zatvoru. Pa ipak, u doba kada je dužničko ropstvo postojalo, 1764. godine Cesare Beccaria napisao je: *„Ali onaj koji je u dobroj vjeri pao pod stečaj, dakle onaj koji je nakon stroge istrage dokazao pred svojim sucima da je lišen imovine zbog nepoštenja drugih ili zbog njihovih nesreća ili zbog slučajeva kojima se nikakvom mudrošću ne može izbjeći – kojom barbarskom zakonu za ljubav da se takav čovjek baci u zatvor i bude lišen jedinog dobra koje jadrniku još preostaje, gole slobode. Zašto on mora trpjeti one iste patnje kao i običan kriminalac i, u očaju što se njegovoj čestitosti više ne vjeruje, možda požaliti što je bio pošten i prisjećati se vremena kad je mirno živio pod zaštitom zakona?“* (Caesare Beccaria: O zločinima i kaznama, Logos, Split, 1984., str. 119)

Oko 250 godina je prošlo do pisanja navedenog teksta, ali zvuk ovih riječi još nije dopro do hrvatskih zakonodavaca i moćnika...

OKVIR:

U poduzetnike!

Istraživanja pokazuju bitno veće statistike samozapošljavanja u državama u kojima postoji institut osobnog stečaja. Naime, osoba će se lakše odlučiti postati poduzetnikom ukoliko zna kako postoji način iskupljenja svojih eventualnih pogrešaka. U suprotnom, ako će mu u slučaju neuspjeha vjerovnici dahtati za vrat cijeli život, manje je vjerojatno da će se Ivo Ivić odlučiti pokrenuti vlastiti posao.

OKVIR:

Statistika

U SAD-u je od 2008. do 2012. otvoreno 5,38 milijuna osobnih stečajeva, što znači da je u ovih par godina oko 2,3% punoljetnog stanovništva ondje proglasilo stečaj.